

**LIETUVOS RESPUBLIKOS VYRIAUSYBĖS KANCELIARIJA
TEISĖS GRUPĖ**

IŠVADA

**DĖL LIETUVOS RESPUBLIKOS BAUDŽIAMOJO PROCESO KODEKSO 51, 106 IR
322 STRAIPSNIŲ PAKEITIMO ĮSTATYMO PROJEKTO (toliau – BPK projektas) IR
LIETUVOS RESPUBLIKOS VALSTYBĖS GARANTUOJAMOS TEISINĖS PAGALBOS
ĮSTATYMO NR. VIII-1591 2, 9, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 18, 19, 23, 24, 27¹ IR 29 STRAIPSNIŲ
PAKEITIMO ĮSTATYMO PROJEKTO (toliau – VGTPĮ projektas)
(toliau kartu – Projektai)
(TAP Nr. 19-2145)(TAIS Nr. 19-12803(2))**

2020-01-03 Nr.NV-11

Vilnius

Įvertinę Projektų atitiktį įstatymams ir teisės technikos reikalavimams, teikiame šias pastabas ir pasiūlymus:

Dėl BPK projekto:

1. Lietuvos Respublikos Konstitucijos 31 straipsnio 6 dalyje nustatyta, kad „asmeniui, kuris įtariamas padaręs nusikalstamą veiką, ir kaltinamajam nuo jų sulaikymo arba pirmosios apklausos momento garantuojama teisė į gynybą, taip pat ir teisė turėti advokatą“. Šiame kontekste kyla abejonių dėl šio projekto 1 straipsnio 2 dalies nuostatų atitikties minėtoms Konstitucijos nuostatoms, kadangi siūloma susiaurinti Konstitucijos garantuojamos teisės į gynybą įgyvendinimo ribas (tik būtinųjų proceso veiksmų atlikimo metu). Pažymėtina, kad pagal Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 140 straipsnį sulaikytas gali būti tik nusikalstamos veikos padarymu įtariamas asmuo. Be to, įtariamojo teisė nuo sulaikymo ar pirmosios apklausos momento turėti gynėją yra įtvirtinta ir Baudžiamojo proceso kodekso 10 straipsnio 1 dalyje, 21 straipsnio 4 dalyje ir 50 straipsnio 1 dalyje, kurios siūlomų pakeitimų aspektu turėtų būti patikslintos.

2. BPK projekto 1 straipsnio 1 dalimi siūlomas teisinis reguliavimas, mūsų nuomone, turėtų būti įvertintas ir dėl jo proporcingumo siekiamiems tikslams, t. y. valstybės biudžeto lėšų taupymas vs. neužtikrinimas gynėjo dalyvavimo, nagrinėjant valstybinės kalbos nemokančių Lietuvos Respublikos piliečių bylas, kartu neužtikrinant efektyvios teisės į gynybą.

Pažymime, kad panašiu aspektu pastabas kėlė ir Lietuvos Respublikos generalinė prokuratūra, Teisėjų taryba ir Advokatų taryba. Pritardami pastarųjų subjektų pastaboms dėl šio projekto 1 straipsnio 1 dalies nuostatų, visgi nesutinkame su derinimo pažymoje išdėstytais argumentais, jog savarankiškai tinkamai gintis asmuo negali tik patekęs į „svetimą baudžiamąją sistemą“, kadangi akivaizdu, jog valstybinės kalbos nemokėjimas asmeniui aiškiai riboja galimybes asmeniui susipažinti su baudžiamąja sistema. Šiame kontekste atkreipiame dėmesį į tai, kad nei Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas, nei Baudžiamojo proceso kodeksas Teisės aktų

registre nėra paskelbti užsienio kalbomis, todėl asmeniui, nemokančiam valstybinės kalbos, galimybės susipažinti su Lietuvos Respublikos baudžiamąja sistema yra labai ribotos. Pažymime, kad Europos Sąjungos pagrindinių laisvių chartijos 47 straipsnyje yra garantuojama asmens teisė į *veiksmingą teisinę gynybą* ir teisingą bylos nagrinėjimą.

3. BPK projekto 1 straipsnio 1 dalyje vartojama formuluotė „užsienietis“ nėra suderinta su Baudžiamojo proceso kodekse vartojama formuluote „užsienio valstybės pilietis“. Siekiant užtikrinti tinkamą teisės į gynybą principo įgyvendinimą, taip pat atsižvelgiant į tai, kad Baudžiamojo proceso kodekse užsienio valstybių piliečiams ir asmenims be pilietybės užtikrinamos vienodos teisės (Baudžiamojo proceso kodekso 5 straipsnio 1 dalis), siūlytume šio projekto 1 straipsnio 1 dalį papildyti formuluote „ir asmenų be pilietybės“.

4. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad Baudžiamojo proceso kodekso 51 straipsnio 2 dalyje motyvai, kuomet gynėjo dalyvavimas yra būtinas, nepateikiami, o tik nurodomi subjektai, kurie savo motyvuota nutartimi (nutarimu) pripažįsta, kad gynėjo dalyvavimas būtinas. Atsižvelgiant į tai, turėtų būti tikslinama BPK projekto 1 straipsniu keičiamo Baudžiamojo proceso kodekso 51 straipsnio 3 dalies antrojo sakinio formuluotė „2 dalyje nurodytų motyvų“.

5. Atkreipiame dėmesį į tai, kad šio projekto 2 straipsniu siūlomos nuostatos galiojo iki 2017 m. liepos 1 dienos. Baudžiamojo proceso kodekso ir Lietuvos Respublikos valstybės garantuojamos teisinės pagalbos įstatymo (toliau – VGTP įstatymas) pakeitimo įstatymo aiškinamajame rašte buvo teigiama, kad „atsižvelgiant į tai, kad nuostatos dėl išlaidų baudžiamosiose bylose iš kaltais pripažintų asmenų išieškojimo praktikoje nėra efektyvios (pastebėtina, jog ir Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra pažymėjęs, kad antrinės teisinės pagalbos išlaidos nepriteistinos, kadangi gynėjo dalyvavimas buvo būtinas (2014 m. birželio 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-322/2014)), siūloma pripažinti netekusiomis galios VGTPĮ 21 straipsnio 6 dalį ir BPK 106 straipsnio 2 dalį, kiek ji susijusi su valstybės garantuojamos teisinės pagalbos išlaidų išieškojimu dėl būtinojo gynėjo dalyvavimo.“¹ Lietuvos Respublikos teisėkūros pagrindų įstatymo 3 straipsnio 2 dalies 5 punkte įtvirtintas teisėkūros efektyvumo principas, reiškiantis, kad rengiant teisės akto projektą turi būti įvertinamos *visos galimos teisinio reguliavimo alternatyvos ir pasirenkama geriausia iš jų*, teisės akte turi būti įtvirtinamos *veiksmingiausiai ir ekonomiškiausiai teisinio reguliavimo tikslą leisiančios pasiekti priemonės*, turi būti skelbiami ir įvertinami dėl teisinio reguliavimo gauti pasiūlymai, o teisėkūros veiksmai atliekami per protingus terminus. Šiame kontekste, BPK projekto 2 straipsniu siūlomi pakeitimai nėra motyvuoti, t. y. nėra atskleista, kokiomis priemonėmis bus užtikrinamas siūlomo teisinio

¹ Aiškinamasis raštas dėl Lietuvos Respublikos valstybės garantuojamos teisinės pagalbos įstatymo Nr. VIII-1591 9, 17, 18, 21, 24 ir 25 straipsnių pakeitimo įstatymo ir Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 51 ir 106 straipsnių pakeitimo įstatymo projektų

reguliavimo efektyvumas, nors iki 2017 m. liepos 1 d. galiojęs analogiškas reglamentavimas buvo pripažintas neefektyviu ir dėl to pakeistas; nėra atskleista kaip siūlomi pakeitimai bus suderinti su galiojančia (paminėta) teismų praktika; taip pat siūlomas teisinis reguliavimas nepagrįstas kiekybiniais ir kokybiniais rodikliais (pvz. planuojama priteistinių valstybės garantuojamos teisinės pagalbos išlaidų suma; numatomi išieškojimo kaštai ir panašiai).

6. Pažymime, kad BPK projekto 4 straipsnio 2 ir 3 dalies nuostatos nėra suderintos su Baudžiamojo proceso kodekso 4 straipsnio 1 dalies nuostatomis, jog „proceso tvarką nustato Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas, galiojantis proceso veiksmų atlikimo metu“.

Dėl VGTPĮ projekto:

7. Atsižvelgiant į tai, kad VGTP įstatymo 15 straipsnio 4 dalyje yra nustatytas pirminės teisinės pagalbos teikimo terminas (1 valanda), reikalinga įvertinti šio projekto 7 straipsnio 1 dalyje nurodomų dokumentų rengimo trukmę, minėto termino kontekste arba šiuo aspektu patikslinti VGTP įstatymo 15 straipsnio 4 dalį.

8. Atkreiptinas dėmesys, kad vadovaujantis galiojančio VGTP įstatymo 2 straipsnio 6 dalimi pirminei valstybės garantuojamai teisinei pagalbai ir dabar priskiriamas taikos sutarties parengimas, todėl būtina tikslinti VGTPĮ projekto 7 straipsnio 1 dalimi pildomo VGTP įstatymo 15 straipsnio 7 dalį (atsisakant minėtoje nuostatoje taikos sutarties parengimo).

Kartu atsižvelgiant į tai, kad Teisės aktų projektų rengimo rekomendacijose, patvirtintose Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2013 m. gruodžio 23 d. įsakymu Nr. 1R-298, nustatyta, kad teisės akto tekstas turi būti dėstomas glaustai, logiškai ir aiškiai, siūlytume įvertinti, ar VGTP projekto 7 straipsnio 1 dalimi pildomo VGTP įstatymo 15 straipsnio 7 dalis neturėtų būti dėstoma VGTP įstatymo 2 straipsnio 6 dalyje.

9. VGTPĮ projektu (3 straipsnio 1 dalis, 4 straipsnio 3 dalis, 5 straipsnio 2 dalis, 6 straipsnio 1 ir 2 dalys, 12 straipsnis) siūloma numatyti, jog pareiškėjo teisė į antrinę teisinę pagalbą vertinama atsižvelgiant ne į asmens turtą, tačiau į jo šeimos turtą. Galiojančio VGTP įstatymo 6 straipsnio 1 punkte nustatyta, kad Vyriausybė nustato turto ir pajamų lygius antrinei teisinei pagalbai gauti. Vyriausybė 2005 m. balandžio 27 d. priėmė nutarimą Nr. 468 „Dėl asmenų turto ir pajamų lygio antrinei teisinei pagalbai gauti nustatymo“ ir nustatė **asmenų turto ir pajamų** lygius siedama juos su Lietuvos Respublikos piniginės socialinės paramos nepasiturintiems gyventojams įstatymo 16 straipsnyje nustatytais nekilnojamojo turto vertės normatyvais bendrai gyvenantiems asmenims arba vienam gyvenančiam asmeniui. Atsižvelgdami į tai, siūlome Projektus suderinti su Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, kadangi VGTP įstatymo 6 straipsnio 1 punkto įgyvendinamąjį teisės aktą pasirašė būtent šios ministerijos ministras. Kartu pažymime, jog jei bus teikiami minėti pakeitimai, reikalingas ir Piniginės socialinės paramos nepasiturintiems gyventojams įstatymo atitinkamų nuostatų, VGTP įstatymo 6 straipsnio 1 punkto formuluotės bei

Vyriausybės nutarimo „Dėl asmenų turto ir pajamų lygio antrinei teisei pagalbai gauti nustatymo“ keitimas. Todėl, įvertinus teikiamą pastabą, prireikus turėtų būti tikslinami ir aiškinamojo rašto 8 ir 11 punktai. Šiame kontekste taip pat atkreipiame dėmesį į tai, kad siūlomame teisiniame reguliavime vartojama sąvoka „šeima“ nėra apibrėžta VGTP įstatyme ir nėra pateikta nuoroda į teisės aktą, kuriame ji apibrėžiama, toks sąvokos apibrėžties neatskleidimas, praktikoje kels problemų dėl šių nuostatų skirtingo suvokimo ir taikymo.

10. VGTP įstatymo 6 straipsnio 2 punkte nustatyta, kad Vyriausybė nustato už antrinę teisinę pagalbą ir mediaciją mokamo užmokesčio dydį ir jo mokėjimo taisykles. Vyriausybė 2016 m. balandžio 13 d. nutarimu Nr. 364 patvirtino Už antrinės teisinės pagalbos teikimą, koordinavimą ir mediaciją mokamo užmokesčio dydžių ir mokėjimo taisykles, kurių 9² punkte nustatyta, kad kelionei į antrinės teisinės pagalbos teikimo ar procesinių veiksmų atlikimo vietą ir atgal skirto laiko normatyvas apskaičiuojamas teisingumo ministro nustatyta tvarka. Šiuo metu pagal VGTP įstatymą Vyriausybės funkcija yra nustatyti už antrinę teisinę pagalbą ir mediaciją mokamo užmokesčio dydį ir jo mokėjimo taisykles ir nenumatyta galimybė su apmokėjimu susijusio reguliavimo nustatymą deleguoti įgaliotam subjektui ar konkrečiai – teisingumo ministrui. Teisės grupei 2019 m. gruodžio 6 d. išvadoje Nr. NV-3447, teikiant pastabas dėl Vyriausybės nutarimo „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2016 m. balandžio 13 d. nutarimo Nr. 364 „Dėl už antrinės teisinės pagalbos teikimą, koordinavimą ir mediaciją mokamo užmokesčio dydžių ir mokėjimo taisyklių patvirtinimo“ pakeitimo“ projekto (TAP Nr. 19-2067; TAIS Nr. 19-13011(2)), buvo akcentuotas minėtas pastebėjimas. Todėl, šiuo konkrečiu atveju, siūlytume atitinkamai tikslinti VGTP įstatymo 6 straipsnio 2 punktą ir atitinkamai 7 straipsnio 1 dalį.

11. Lietuvos Respublikos Konstitucijoje ir tarptautiniuose žmogaus teisių apsaugos dokumentuose yra įtvirtintas imperatyvus draudimas žmogaus teises varžyti ir teikti jam privilegijų dėl jo socialinės padėties. Mūsų vertinimu, šio imperatyvo neatitinka BPK projekto 2 straipsnio ir VGTPĮ projekto 4 straipsnio nuostatos, kad išlaidos dėl gynėjo būtino dalyvavimo išieškomos į valstybės biudžetą atsižvelgiant vien tik „į kaltinamojo turtinę padėtį“.

Teisės grupės patarėjas

Žygimantas Daukša

Teisės grupės patarėja

Gerda Štaraitė-Barsulienė